

BERLİN'DE AMERİKAN YARDIMIYLA KURULAN MODERN BİR KÜTÜPHANE

Muzaffer GÖKMAN

*Bayezit Umumî Kütüphanesi
Müdürlü*

Mağlûbiyetle neticelenen muharebelerden sonra çok defa hiç beklenilmedik olaylarla karşı karşıya kalıyoruz. Eskilerin söylediği gibi, tarih bir tekerrürden ibaret. Cephelerde senelerce karşı karşıya döğüşen milletler, çok kısa bir zaman sonra birbirleriyle dost oluyorlar. İttifaklar yapılıyor, kültürel münasebetler tesis ediliyor, geçmiş unutuluyor. Her şeye hemen hemen yeniden başlanıyor.

Son aylarda Almanya'dan tahsilden dönen bir akrabam, kitap ve kütüphanelere olan münasebetlerimi dikkate alarak bana küçük bir broşür getirdi ⁽¹⁾

İkinci Dünya Harbinden yorgun ve parçalanmış bir halde çıkan Almanya'nın, müttefikler elinde kalan Batı Berlin'de Amerikalılar tarafından kurulan ve Batı Berlin halkına, Berlin ablukasında büyük metanet gösterdiğinden dolayı hediye edilen bir umumi kütüphanenin kuruluşu hikâyesi.

Gerek resim ve gerek tabı itibariyle nefis bir şekilde tertip ve güzel bir kâğıda basılmış olan bu kitapçığı, yep yeni bir zihniyetle kurulan ve son metod ve ihtiyaçlara cevap verecek bir şekilde tertiplenen bir ilim ve fikir müessesesinin meydana gelebilmesi için nelere ihtiyaç bulunduğunu göstermesi itibariyle sayın meslekdaşlarım için derlemeyi faydalı buldum.

1850 yılında tarihçi Friedrich Von Raumer'in gayretiyle Berlin'de Amerikan modeline göre ilk şehir halk kütüphanesi kurulmuştur.

Bunları çok geçmeden mütevasıl bir çokları takip etmiş, bu hareket Charlottenburg Şehir Kütüphanesinin kurulmasıyla en

¹ Amerika - Gedenkbibliothek / Berliner Zentralbibliothek (açılışı münasebetiyle). Takdim eden: Fritz Moser. Hazırlayan: Buchdruckerei Brüder Hartmann, Berlin. Resimli : E. Gnika, Landesbildstelle. 24 s. 10 rs.

yüksek mertebesine erişmiştir. Fakat, çok geçmeden bu dağınık kütüphanelere, bir büyük Berlin kütüphanesi kurmak suretiyle bir merkezîyet vermek ihtiyacı duyulmuş, bütün ihtiyaçları karşılayabilen ve aynı zamanda yalnız bir merkezde bulunması mümkün olan ilmî neşriyatı da ihtiva eden bir kütüphanenin ilk hazırlıklarına başlanmıştır. Uzun süren çalışmalardan sonra 1907 yılında, 89 bin ciltlik kütüphaneyi açmak mümkün olabilmıştır.

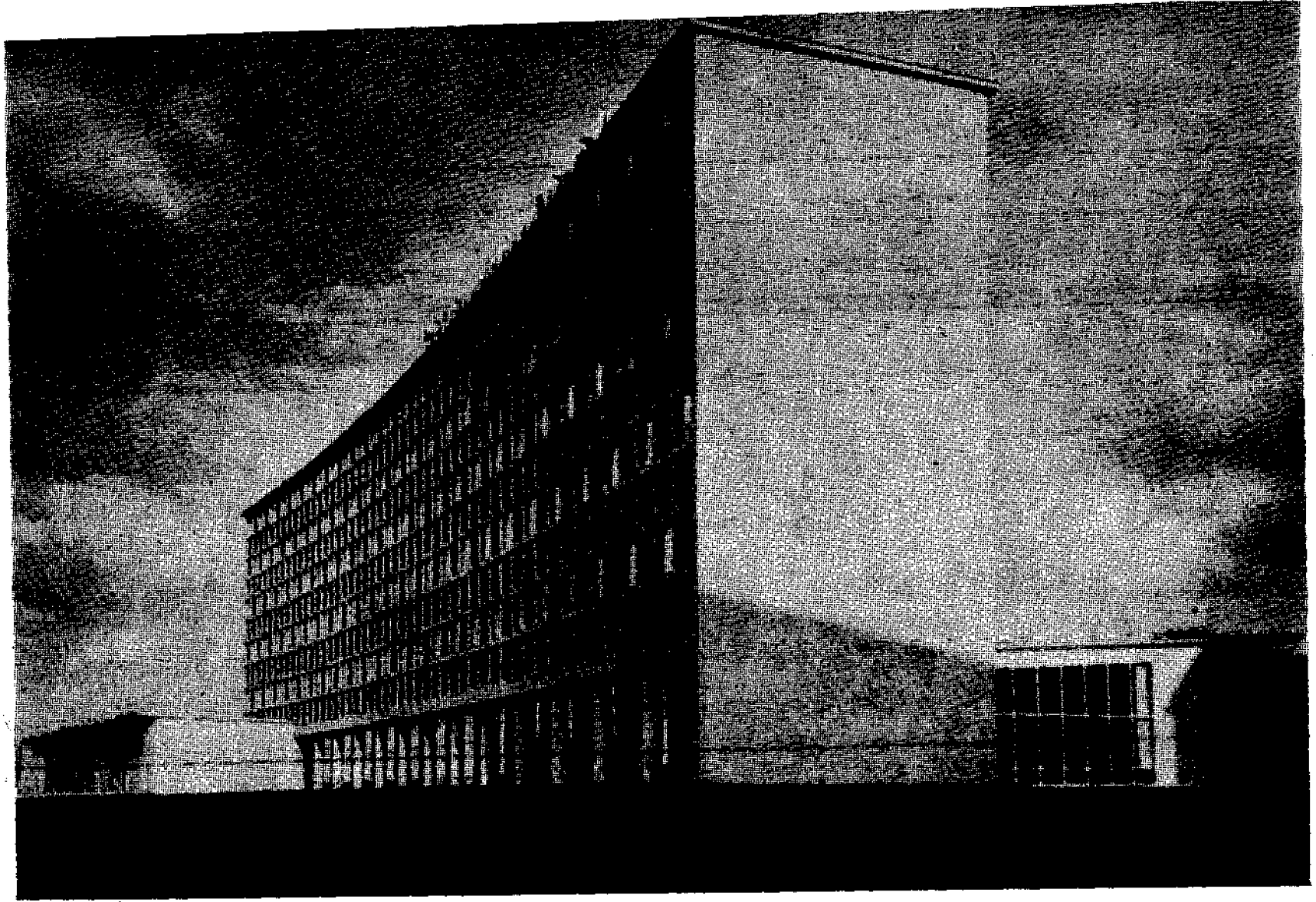
Bu kütüphaneden istifade edenlerin sayısı, kütüphanenin o zamanki mevcut Kraliyet Kütüphanesinin yanında ayrıca ikinci bir kütüphane kurulmasına taraftar olmıyanlara cevap verebilecek mühim bir sayıya erişmiş ve bu sayı, gün geçtikçe artmıştır.

Buna rağmen uzun zaman bu kütüphanenin maksada uygun bir binada yerleşmesi mümkün olamamıştır. İlk önce çok iptidâî binalarda bulunan bu kütüphane, 1921 yılında Marstallgebäud'de yerleşebilmiş ve fakat uzun zamandanberi yeni bir bina yapmak için hazırlanan üç plân da siyasî ve iktisadî sebeplerden dolayı tatbik mevkiine konulamamıştır.

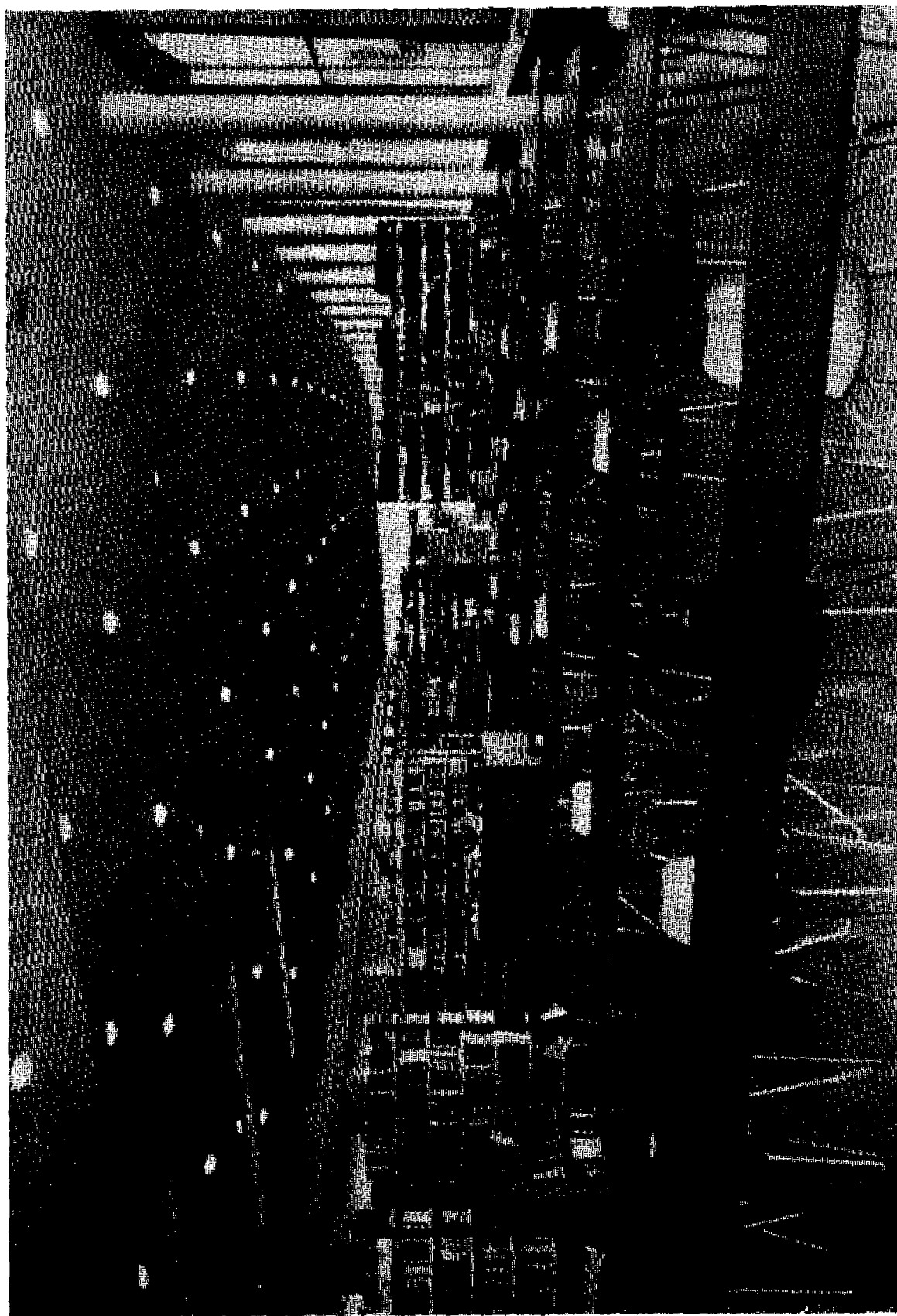
Buna mukabil 1925 yılında kütüphanenin karakterinde bir değişiklik olmuş ve evvelce ecnebi memleketlerdeki halk kütüphanelerine benzemiyen bu kütüphane, yapılan kıymetli bağışlar sayesinde bu karakterini yavaş yavaş kaybetmiş ve ilmî isteklere cevap verecek bir duruma girmeye başlamıştır.

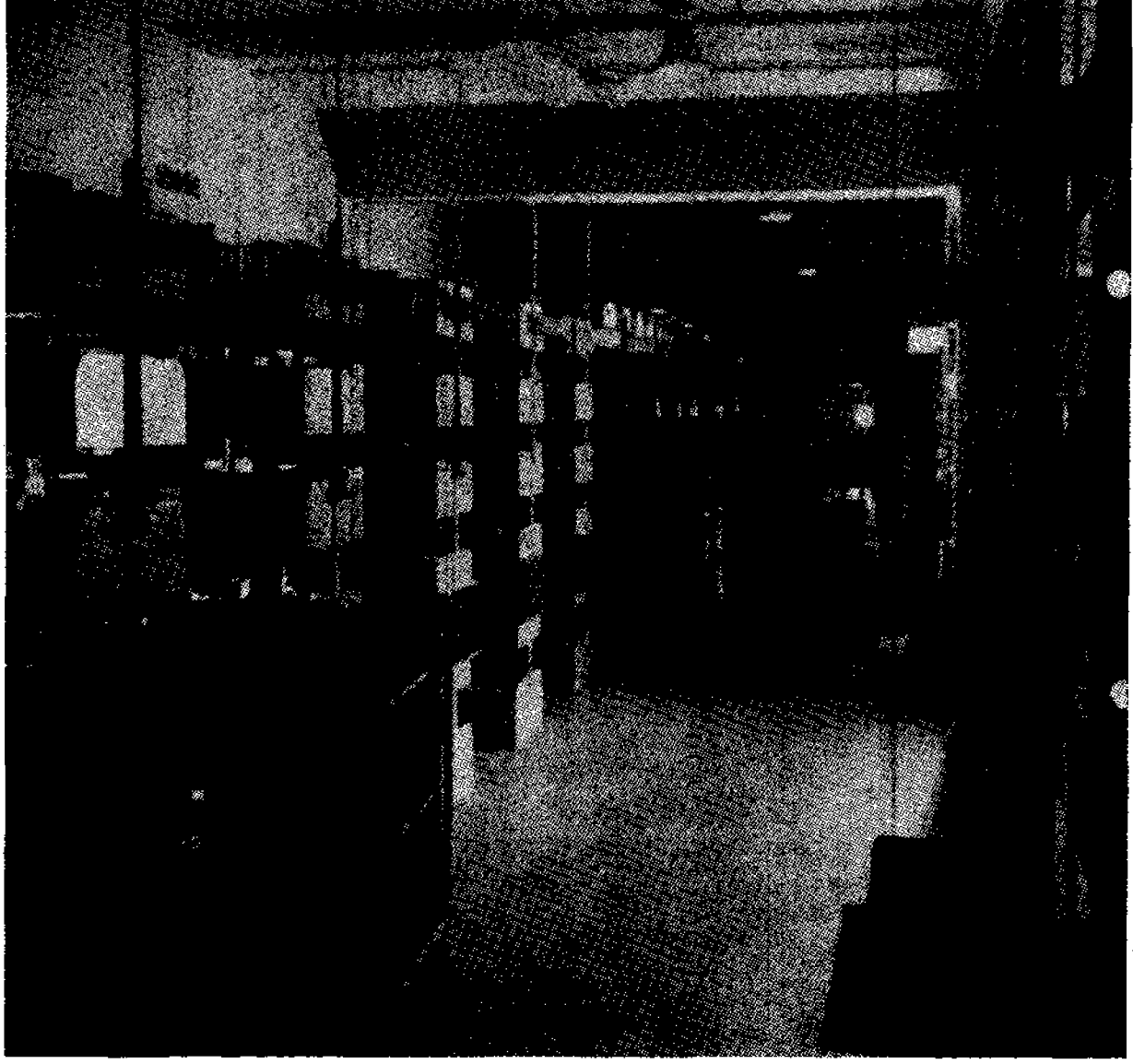
1948 yılında şehrin ikiye ayrılması, yepyeni bir vaziyet yaratmıştır. Şehrin bütün kütüphanelerinin (Lâtin Amerikan Kütüphanesinden başka) Dogu'da kalmasından dolayı, Berlinlilerin hiç bir mâni tanımayan şuurlu çalışmalarına karşılık, bir ilim kaynağını alelâcele meydana getirmek mecburiyeti hasıl olmuştur. Bu müşkül vaziyet, Berlin'de yeni hayata doğan serbest üniversite'nin hemen yakınında bulunan bir villâda ilmî merkez kütüphanesinin kurulmasına âmil olmuştur.

Bu binanın 1950 yılındaki açılışında da belirtildiği gibi, kurulan kütüphane muvakkattı ve daha büyük ve daha şerefli bir çerçeve içerisinde kurulması arzu ve isteklerini susturamıyacaktı. Fakat bu sırada Berlin'in içinde bulunduğu vaziyet, bunun için pek fazla ümit vermiyordu. Bundan dolayı 1950 yazında Amerikan Yüksek Komiseri John Mc Cloy'ın bir merkez kütüphanesi kurulması için bir kaç milyonluk bağışta bulunulacağını bildirmesi, şükranla karşılandı.

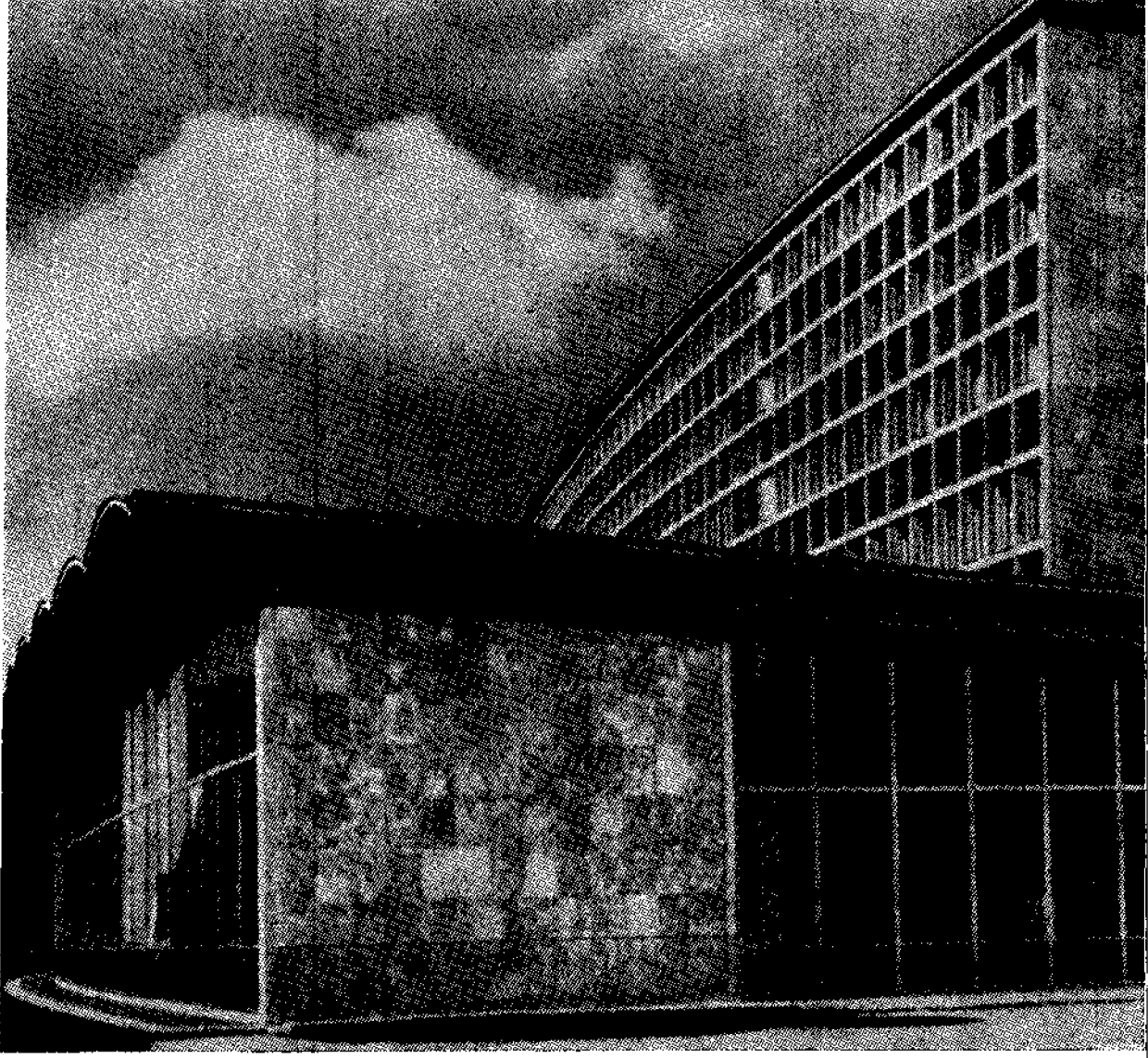

Berlin'de Amerikalıların kurduğu modern kütüphane (Berliner Zentralbibliothek).

Berlin'deki yeni kütüphanenin depo kısımlarından bir görüntü

Berlin'deki yeni kütüphanenin giriş kısmı

Mc Cloy'ın arzusu, Berlin ablukasında büyük metanet gösteren Berlin halkını mükâfatlandırmak için değerli bir hediye yapmaktı. Bu hususta fikri sorulan Belediye Reisi ve Türk dostluğu ile tanınmış Dr. Ernst Reuter'de bunun ancak bir kütüphane kurulmasıyla tarihe maledilebileceği fikrinde idi.

Binanın inşası için 4,4 milyon batı markı, iç mefruşat, tesisat ve ilk kitapların temini için de 1 milyon mark'ın harcanmasına karar verildi.

Binanın yeri, şehrin merkezinde Kreuzberg'de temizlenmiş harabeler arasından seçildi. Bu seçilen yer bilhassa, Doğu Berlin'in yakınında ve hür zihniyetin bir âbidesi olarak görülmesi dolayısıyla bilhassa uygundu.

Bundan başka, eski şehrin merkez damarında kurulacak olan bu bina, bugün veya yarın vukubulması elzem olan Batı - Doğu Berlin şehri birleşmesinin bir şahidi olarak duracak ve gelecek nesillere, bu şehrin bir zamanlar ikiye bölündüğü hakkında hudut taşı vazifesini de görecek.

Bağışta bulunanlar ve mal sahipleri şu hususta hemfikirdiler ki, bu yeni müessesenin karakteri, en geniş mânasıyla umumi olması idi. Yalnız herkesin buraya serbestçe girme imkânıyla iktifa edilmemesi, aynı zamanda zamanımızın ilmî hayatının ehemmiyetini, sosyal yapının değişikliklerini bünyesinde göstermesi idi.

194 mimarın iştirakiyle bir musabaka yapıldı. Fakat Almanya'da bu çapta bir kütüphane için örnekler bulunmadığından, 194 proje de isteğe uygun görülmedi. Ve kimse de buna hayret etmedi. Bunun üzerine mimarlar arasında bir grup seçilerek projenin bu mimarlar tarafından müştereken hazırlanmasına karar verildi. Bunun üzerine 1951 yılı başlarında seçilen mimarlar toplanarak, senatonun yetkili makamlarıyla işbirliği ederek yeni plânı yeni baştan hazırlamaya başladılar. Amerikan yüksek komiserliği de iki Amerikalı müşavir göndermek suretiyle kendilerine daimî surette yardım ediyordu.

Bu plânın hazırlanmasından bilhassa, halka rahat bir giriş ve geniş bir görüş ile, kütüphane personeline mümkün olduğu kadar az taşıyıcı duvar yapmak suretiyle, mümkün olduğu kadar geniş serbestlik teminine çalışılıyordu. 29 Haziran 1952 de Belediye Reisi Dr. Ernst Reuter, Amerika Hariciye vekili Dean Acheson, yüksek Komiser John J. McCloy ve daha bir çok davetlilerin huzuruyla temele ilk taş konuldu.

Konuşma yapan Amerika Hariciye Vekili ezcümle, Amerika hâtıra kütüphanesinin, Amerika ve Alman milletlerinin arasında devamlı bir dostluk sembolü olarak kalması ve görülmesi arzusunun izhar etti.

Kurulacak olan bu kütüphanenin bir nevi veliliğini üzerine alan Amerikan Kongre Kütüphanesi, kütüphanenin ilk hazırlanmasında gerekli teknik yardımlarda bulunmak üzere Amerikan kütüphanelerinin seçkin kütüphanecilerinden mürekkep bir grubu Berlin'e gönderdikten başka, Berlin kütüphanesinde hizmet edecek 8 memuru da Amerika'ya götürdü.

6 Mayıs 1953 de binanın çatısı kapandı. Altı kat üzerine tertip edilmiş bulunan esas kütüphane binasının, 68 metre boy, 9 metre genişlik, 20 metre yüksekliği olup, arkasında ayrıca tek katlı 82 metre uzunluğunda, 17 metre genişliğinde ikinci bir blok parçası mevcut bulunuyordu. Binanın depoları, 350 bin kitap alacak şekilde hazırlanmıştı.

Zemin kat halk ile olan temasa, diğer beş kat büro, muhtelif çalışma merkezlerine ve özel koleksiyonlara tahsis edilmişti. Bina içersinde gerek bu kütüphaneye ve gerek diğer kütüphanelere personel yetiştirmek için iki sınıflı bir de kütüphanecilik mektebi tesis edilmiş bulunuyordu.

Kütüphanenin 327 kişilik konferans salonu da bu kısımdaydı. Bu salon, ufak bir tâdilâtla sahne haline gelerek temsil verilebilmekte, film ve projeksiyondan istifade edilmekte ve ayrıca televizyon çalışmalarını da yapılabilmektedir.

Büro katlarında hususî koleksiyonlara, kitap toplama komisyonlarına, okuyucu gruplarına, mümessillerine, konferansçılara, gönderme ve ambalâjculara yer verilmiştir.

Kütüphanenin belli başlı bölümleri arasında çocuk kütüphanesi ve musiki kütüphanesi dikkati çeker. Hususî surette yetiştirilmiş çocuk kütüphanecileri çocuklara masal anlatır. Aynı zamanda okuma bilmiyenler için anneleri tarafından okunmak üzere kitaplar hazırlanmıştır. Bu kısımda bilhassa açık ve neşeli renklere dikkat edilmiştir.

Musiki kütüphanesinin bir gayesi de, eski ev müziğini canlandırmaktır. Burada notâlarla birlikte meraklıların istifade edebilmesi için plâklar ve piyano bulunmaktadır. Piyano serbesttir.

Kütüphanenin yapılmasında, kitapların tertip ve hazırlanmasında, okuyucu durumu ilk plânda dikkate alınmıştır. Bir kütüpha-

nenin vazifesinin, materyal toplayıp raflara sıralamakla bitmediğini, şayet bir kıymet olmak istiyorsa, her türlü modern yayın ve vasıtalarından istifadeye ve geniş bir halk tabakasına hitaba mecbur olduğunu bilerek, bilhassa kitapların hazırlanmasında her sınıfın ihtiyacı göz önüne alınarak, yetişkin, tecrübeli ve âlim olmıyan kimselerin de ilimle temas etmesi sağlanmıştır.

Batı-Doğu Berlin hududunda fikir hürriyetinin bir âbidesi olarak bulunan bu muazzam kültür hazinesinin giriş holünde, Thomas Jefferson'un Freund William Roscoe'ye yazdığı bir mektuptan alınan şu parça okunmaktadır.

“Bu inşa insan fikrinin hudutsuz hürriyetine dayanmaktadır.”